

#39. Letter from Mr. C. on the Lack of Taste among the Dutch.

"Brief van den heer C. over het gebrek van smaak in de Nederlanders." De Philosoph 2 (1767): 321-328.

D E
PHILOSOPH.

N°. 93.

Den 12 den October 1767.

*Pulchritudinis duo genera sunt, quorum in altero
venustas fit, in altero dignitas.*

CICERO.

Myn Heer!

Wanneer wy onze Republyk in haaren aart be-
W schouwen, en byzonderlyk op de verstande-
lyke vermogens der Ingezetenen letten,
moeten wy ons verwonderen, dat wy, die
ten dezen opzichte voor de meeste Volkeren des We-
relds geenzints behoeven te wyken, echter zo achterlyk
zyn in dat byzonder vermogen der Ziel, 't welk men
SMAAK noemt. De Smaak, die nog onder ons gevon-
den wordt, is nog meer in de Weetenschappen dan in
fraaije Konsten te zoeken; En evenwel hoe zeldzaam is
dezelve ook in de eerste; Het zyn maar enkele Liederen
daar wy op boogen kunnen, de meesten onder de zo-
genaamde Geleerden zyn navolgers, en hoe weinig de
meerderheid onzer Natie tot bevordering der Weeten-
schappen toebrengt, blykt aan den eenen kant uit zo
veele laffernyen, en opwarmzels, als onze eigenlyke
Schryvers veelal voor den dag brengen, en aan den an-
deren uit die eeuwigduurende Vertaalingen van aller-
handegemeene dingen, zelfs Pullen, daar onze Druk-
persen onophoudelyk onder zweeten. Wy vertaalen
byna alles wat Engeland, Frankryk, en, sedert eeni-
ge Jaaren, zelfs Duitschland en het Noorden uitlevert,
wy vertaalen Predikaties en Theologische Twistichrif-
ten, welke in hunne geboortelanden al voor Vyfrig of
Honderd Jaaren versneeten zyn; Maar wanneer vertaa-
len de Engelschen, Franschen, Duitschers, enz. de
Werken der Nederlanders! En geen wonder, hoe wei-
nige

• IL DELL. S s

nige Geleerden hebben wy, na de tyden van eenen **GROTIÛS**, **HUIGENS** en eenige weinige anderen, die men kan zeggen dat oorspronkelyke Koppert zyn, en dat den Smaak van onze Natie verbeteren of hunnen naam by vreemde Volkeren doen klinken.

Ik weet zeer wel, dat hier verscheiden oorzaaken van aante wyzen zyn, en dat wy het aan de *Constitutie* van onze Regeering, aan gebrek van aanmoediging, en nog meer aan de nauwe bepaalingen van onzen *Dominanten* Godsdienst te wyten hebben, dat veele bekwaame Schryvers agterwege blyven, maar ik verkies dit niet aan te roeren, dewyl ik dan misschien verpligt zou zyn myn naam onder dit Vertoog te zetten; 'T is de smaak in de fraaije Konsten, daar ik byzonderlyk van wilde spreek, en die men moogelyk met nog veel meer regt als de waare Geleerdheid zeggen mag, dat vrugtloos onder ons gezogt zoude worden.

Onze Landgenooten schynen geheel geene lust te hebben om dat aangenaame vermogen onzer Ziele, waar door wy vermaak gevoelen in de gewaarwording van wezenlyk **SCHOON**, tot welk soort van zaaken of voorwerpen dit dan ook behooren moge, te willen volmaaken; Zy schynen aan de Franschen en Engelschen voornaamelyk die zorg te willen overlaaten, en onverschillig voor die fyne aandoeningen, die zy niet gevoelen, om dat zy ze nooit hebben aangekweekt, onbekwaam om zelve eenige bepaalingen te maaken, gaan zy by andere Volkeren verneemen, hoe de dingen hun moeten voorkoomen of aandoen? — Laaten wy ons tot de Poëzy, de Schilder- en Beeldhouw-konst, en de Muzyk eens bepalen.

Ons Land heeft veele Latynsche Poëten voortgebracht, en nog munt het zelve daar zodanig in uit, dat onze Hoofdstad misschien op de meeste en beste van geheel Europa mag boogen, en met dat alles vindt men genoegzaam nooit een Gedicht, op wat onderwerp ook, of het is overladen met de oude Prullekraam van Heidensche Goden en Godinnen. Is dat Smaak? Is dat waare Schoonheid? Men vermengt hier de Waarheden van onzen Godsdienst onder, en men maakt een Gebouw, welks onderste verdieping van de Corinthische Bouworder een Gotthische Bovengevel met bui-

buitenspoorige Figuren schraagt. Dit zelfde heeft ook vry veel in de Nederduitsche Vaarzen, byzonderlyk Verjaaringen, Gelukwenschingen enz. schoon in mindere maate plaats; Gelukkig ondertusschen, dat onze Wereldstad mag roemen op eene Digteres, die zonder al dat Narrenspel de Harten haarer Leezers kan verrukken, gezond Verstand, en eenen zuiveren Godsdienst bewaaren, en welker DAVID egter voor de beste Heldendigten in Europa niet behoeft te wyken.

In de Muzyk pleegen wy nooit onze eigen ooren of harten raad; Wy plagten voorheen de Italiaansche Smaak op een Slaafsche wyze te volgen, dog thans vraagen wy de Duitschers, hoe wy hooren moeten; De Fransche Muzyk heeft men nooit by ons kunnen invoeren, waarvan misschien een overblyfzel der oude haat de eenige oorzaak is, want schoon wy onze lichaamen en hoofden naar hunnen smaak fatzoeneeren, is 'er evenwel een wezenlyk verschil tusschen deschynebaare bevalligheid eener willekeurige oogenbliklyke mode, en het wezenlyk en bestendig Schoon der fraaije Konsten; Wy kunnen hen in het eerste voor bekwaame Wetgeeevers houden, en onze drift kan ons egter overreeden, dat eene Natie in alle andere dingen zo wispeltuurig van het laatste niets verstaat.

Maar de Bouwkonst verraadt het gebrek van onzen smaak nog het meest; Laaten wy de Huizen van Amsterdam eens beschouwen. Wy kunnen dezelve in drie-derleije soort verdeelen; Die van het midden der voorledene, die van deze Eeuw; en een derde soort, welke Burgerlyk zynde de oude Spaarzaamheid nog aantoonen, waar aan wy de opkomst van ons Gemeenbest verschuldigd zyn.

De ouderwetsche Huizen zyn staartig van Gevels, en hebben eene eenvoudige Grootheid; welke wel niet wanschiklyk, maar weder eene platte navolging der Italiaanen is. Meestal is 'er een *Balcon* boven de Deur, en kleine Vensters met breede tusschendammen; 't welk iets sombers vertoont, maar met de deftigheid diertyden overeenkwam; Men maakte groote Verrekken, die hoog van verdieping waren, men pronkte met fraaije Schoorsteenen, dog die, met hunne Pilaren, te verre over de Vloer schietende, veel ruimte wegnamen;

Alles naar het geen men in Italic zag, en van daar met de taal en zo veele termen van den Koophandel herwaards over bragt. De Italiaanen, omdat zy een heet land bewoonen, en geen strenge Winter vreezen, moeten koele lugtige groote Vertrekken, met hooge Verdiepingen, breede Dammen, kleine Vensters hebben, om de hitte buiten te houden, en hebben dienst van hunne *Balcons* om een Avondlugtje te scheppen, en omdat zy veel boven woenen; Des Winters hebben zy weinig koude, en stookten hout, dus zyn hunne groote Schoorsteen in hunne ruime Vertrekken niet ongevoegelyk, wy ondertusschen smaak in dit alles vindende, omdat de Italiaanen het zo hadden, hebben het, zonder opzicht op ons verschillend Klimaat en Levenswyze, met een gedoelte hunner taal getrouwelyk overgenoomen.

De Voorhuizen werden om die zelfde rede voorheen by ons zeer weitsch gebouwd, en met fraaije Zinnebeelden, in Nissen voorzien, alle weder navolgzelen van de oude Romeinen, en van 't geene de hedendaagsche Italiaanen nog in de beste Huizen doen.

Men ziet deze Volgzugt en dit gebrek van Smaak nog duidelyker in het Raadhuis onzer Stad, door VAN CAMPEM gebouwd. Het uitwendige van de Gevel is eenvoudig, de ingang niets minder dan grootfch, en zekerlyk te laag. Als men het geheel beschouwt, ziet men schielyk, dat de Architect niet bekwaam was om een Gebouw zo uitgestrekt, als dit is, te ordonen. Nauwelyks is men de enge Poortjes doorgekomen, of men ziet door kopere traliën, een marmere Vierschaar, welker omtrek zeer klein is naar de oneindige hoogte van de Verdieping. Die Vierschaar, hoe kostbaar ook, is, voor zo verre de Schoonheid in eene volmaakte *unitas* of houding bestaat, zonder eenigen smaak, zo ten aanzien van de Bouworde als *Bas reliefs*. Wat rede, wat zin is 'er in, dat de Kroonlyst moet geschraagd worden door Vrouwenbeelden of *Caryatiden*, aan welke men, tegen het oud gebruik, de Armen geslaaten heeft? Het is wat anders, dat de Grieken die Vrouwen, welker Mannen zy over den Kling hadden laten springen, omdat zy zig met de Perfen, hunne Vyanden, vereenigd hadden, aan hunne Gebouwen in beel-

beeldenis plaatsten , om hunne Zege te vereeuwigen , maar wat die ongelukkige de Amsterdammers misdaan hebben , om de onnatuurlyke hooge Muur hunner Vier-schaar te moeten schraagen , is nauwelyks te begrypen.

De *Bas relieven* daarenboven zyn te zwaar , alles drukt , en de Beelden zyn te groot naar de hoogte van de Kroonlyst ; Ook koomen my de Zinnebeelden niet gepast voor. Op het stuk van SALOMO zal ik niets zeggen , schoon 'er , met betrekking op onze wyze van Regtspleegen , wèl wat op te zeggen zoude zyn ; Maar dat van SELUCUS is ten minsten geen voorbeeld van Regtvaardigheid. De Wet vorderde dat een Overspeeler met blindheid gestraft werde ; Hy liet zyn Zoon één Oog uitsteeken , en zich zelve een ander , En hy verydelde de Wet , door een schuldigen half of byna geheel te verschoonen , en een onschuldigen een gedeelte vande straf op te leggen. Op het stuk van BRUTUS is ook vry veel te zeggen , dog dit alles betreft myn hoofd-ogmerk niet ; Ik keere weder tot het Gebouw.

Door die kleine Poortjes dan een schaduwagtigen trap opgeklommen zynde , kooft men in eene zeer groote , zeer weitsche , en ryk vercierde Zaal ; De Ziel wordt hier op het verrukkelykst aangedaan , omdat men zulk een heerlyke vertooning niet verwagtede. In deze Zaal heeft de Architect alle zyne kragten uitgeput ; De Vloer , de Zolder , de Corintische Pilaaren , de ingang tot Scheepenskamer is in een verheven smaak ; De Boogen , Poorten , Beelden , Zinnebeelden , *Bas-relieven* , alles is schoon , dog hier houdt ook alles op , want Scheepens Kamer heeft niets verhevens , het geheele Vertrek schynt om de Schoorsteen gebouwd.

De Kamer van Burgemeesteren heeft geen aangenaamen ingang , en niets overeenkomstig met de grootheid van dat Ampt. De Vertrekkamer in tegendeel is boven maaten ruim zonder het oog te streelen , of iets te vertoonen , 't welk evenredig is aan het Gebouw.

De Raadkamer , welke beide Schoorsteenen haar cieraad uitmaaken , is opgevuld met Schilderstukken , waar van alle de Beelden te groot zyn voor het Vertrek. Al staat men op den versten afstand in 't Vertrek is men nog te dicht by het Schoorsteenstuk ; Het Schildery van DE WIT is te breed , om in eens gezien te kun-

nen worden, een fout des Schilders, die niet gelet heeft op de smalheid des Vertreks. Ik houde my verzekerd, dat een iegelyk wel verbaasd is over dat Schildery, maar dat zyn Ziel nooit vermaak gevoelt in deszelfs beschouwing. Het zyn de konstige *Bas-relieven*, die naast de Schoorsteen zyn, en die door Engelen gehouden worden, welke eene bekwaame grootheid hebben; Het zyn deze welke het oog der Aanschouwers eensklaps tot zig trekken; Zo waar is het, dat Smaak iets is, 't welk oorspronkelyk tot onze Natuur behoort, en dat wy in de fraaije Konsten onmiddelyk, en zonder voorafgaande redeneering, oordeelen.

De Krygsraad-Zaalen zyn zeer eenvoudig dog van hoogte en breedte immer zo wel geregeld als de onderste Zaalen; Zommige Schilderstukken zyn overheerlyk, maar de Smaak van den tyd muur in verscheidene derzelve zeer uit. Alle de Burger-Officieren, van Colonel af tot Adelborsten toe, zitten meest te eeten of te drinken; Als men deze Mannen niet voor braave Lieden kende, zoude men zeggen, dat goede Cier en Rhynsche Wyn het voornaamst gedeelte van hun Dienst en Waaken uitmaakten. Daar is nogtans een enkel Stuk hier van uitgezonderd, dat van den grooten *REMBRAND*, een Man even verheven in Ordonnantie, als in het verkiezen van licht en bruin. De groote, de verwonderlyke *Rembrand* schildert met een waarlyk stout Pinceel, en vertoont Actie en Manhaftigheid, die schynen te leven; Men behoort in de Deur aan den ingang van dat Vertrek te staan, om zig over de kracht van dat heerlyk stuk te verwonderen. In alle de Triomfstukken van *ALEXANDER* door *LE BRUN* geschilderd, door geheel Europa zo geroemd, en zo geliefkoosd by de Franschen, is niet zo veel verhevenheid van Geest, nog in de Ordonnantie, nog in licht en bruin, en vooral in 't *Coloriet*, als in dit Meesterstuk van *Rembrand*.

Men moet bekennen, dat 'er thans in de Vertrekkamer zeer fraaije stukken hangen, door *FLINK*, en *VAN DER HELST* geschilderd, ook boven op de groote Krygsraadskamer, dog in alle die Schilderyen ontbrekt werking, het geheele Corps doet niet met al; De Schilder is zo verlegen geweest met de Actiën zyner Bevelhebbers, dat hy den een een Kous laat optrekken, den ander een Laars; Het *Coloriet* nogthans is heerlyk, en het was te wenschen, dat onze nieuwe Schilder-Academie de Jongelingen het *Coloreeren* en Tekenen naar die schoone Stukken leeren liet. — Maar ik word te lang, en moet my spoeden om den nieuwen Smaak van de Huizen onzer Eeuw te beschouwen.

Men verliet in het begin derzelve den Italiaanschen Smaak, en begon, zonder op eenige Bouworde agt te geeven, de

Gevels boven plat te maaken, en met Beelden te verciereu; Het *Balcon* kon nog niet weg, maar men maakte, in plaats van enkele *Consoles*, weder Vrouwebeelden, dog die wat vrolyker en zwieriger waren, om de *Balcons* boven de Deur te schraagen. Men maakte kleiner Bloemen en *Festoenen*, de Gangen en Voorhuizen wierden minder hoog gebouwd, minder gecierd met Schilderstukken, integendeel Zolder en Muren wierden met *Stucco*, eerst vry Manlyk, naderhand Popagtig en vol werk, gemaakt; De Trappen wierden lichter, echter niet zo wyd als tegenwoordig gebouwd, en een fraaije Engelsche Schoorsteen met een Spiegel of Schilderstuk of beiden te gelyk begon nu een voornaam gedeelte van een goed Vertrek uit te maaken. — Met alle deze verbeteringen in den Smaak ondertusschen ben ik zeker, dat 'er nog by de Grieken, nog Romeinen zo veele Beelden van MERCURIUS en NEPTUNUS gemaakt zyn, als onze Gevels verciereu moeten. De Schilders stierven ook uit; Men kreeg in plaats van een LAIRESSE en MEIJERING eenen MOUCHERON, die geene verdiensten hadt, dan gemaklyk uit Prenten een Landschap te kunnen steelen, zonder dat 'er saamenhang in was. Zo Monsteragtig groot als FERDINAND BOL, GOVERT FLINK, en JAN DE WIT de Beelden schilderden in de bekrompen Vertrekken van het Raadhuis, zo Popagtig kleine Landschapjes schikten nu de Weitsche Zalen der ryke Kooplieden op.

Tegenwoordig bouwt men geheel op den Franschen trant; Men stoort zig weinig aan de *Facade*, men verkiest groote Ruimen, om kostbaare Gordynen en Blinden te kunnen plaatfen, en daar men in de vorige Eeuw een kleine Trap maakte, toen men groote Vertrekken hadt, bederft men nu de kleine Vertrekken, en het geheele Huis om een fraaijen Trap te hebben.

Hier in ondertusschen is men gevorderd, dat men de *Ornaments* geestiger ordonneert, meer *harmonie* in de Kleuren houdt, en, of schoon men geen wel doorschilderde Behangzels heeft, echter meer smaak in dezelve toont. Maar jammerlyk zwak, moet men uit onze Huizen besluiten, dat wy in eenige Jaaren geworden zyn, als men in plaats van de ruime en hooge Vertrekken met groote Schoorsteenen, en Glazen zonder blinden, de tegenwoordige kleine Vertrekken, laage Verdiepingen, warme Schoorsteenen, digte Blinden, dubbele Gordynen, Buiten- én Binnen-Deuren, en Schapenvagten voor de reeten gade slaat. 'T is of wy thans onze eer stellen in niet in de Lucht te kunnen leeven.

Let men op de Gebouwen, de Buitenplaatfen, en Hekken van zulke Lieden, die, of schielyk ryk geworden, of zeer gelukkig geweest zyn in den handel, het welk, schoon ik het niet anders dan met agting, ais meest al een gevolg hunner vlyt beschouwe, egter niet nalaat, het gebrek hunner opvoeding

dikwils te verraadden; zo ziet men in dit alles, zo wel binnen als buiten de Stad, in Parterres, Beelden, Tuincieraaden, Meubilen, zelfs in hunne Koetsen, iets ongeregelds, iets wanschiklyks, 't welk ver afwykt van goeden Smaak.

Zo wy ergens in gevorderd zyn, het is in de manier van spreken, men spreekt zekerlyk veel ordentelyker, beschaafder en sierlyker, en wy hebben in het Schryven ook gewonnen, wy hebben in dit laatste eene oneindige verpligting aan den onsterfelyken W A G E N A A R, en zyn zuivere en Mannelyke Styl, en nauwkeurige Spelling zouden nog grooter uitwerking voortbrengen, werdt die uitwerking niet door zo veele Prulpoëeten, en onkundige Vertaalers, of liever Verknoeijsers, die hunne Ziel te huur laten loopen, verhinderd. De Wysgeeren zelve agten het ondertusschen niet meer beneden hunne waardigheid om op Spelling en Geslagten te letten; De *Spektoriale* Papieren hebben daar, zints eenige Jaaren, zekerlyk dienst in gedaan, de Predikanten van zommige Gezindheden hebben 'er mede geen gering deel in, en als de andere Predikanten hen willen volgen, en tevens gezond Verstand en eene zuivere taal in hunne Leerredenen brengen, zullen wy wel haast eene gelukkige omkeering ten dezen opzichte zien.

Het geen ik met myne tegenwoordige aanmerkingen bedoel, is om onze Landlieden aan te spooren, hunne Zielsvermogens te volmaaken, en dan uit hunne eigen oogen te zien, als wanneer zy het waare Schoon wel haast ontdekken, en, in plaats van andere Volkeren blindelyk te volgen, hunnen Smaak verbeteren, en oneindig meer genoeg in de zelfde dingen vinden zullen.

Smaak immers is een onmiddelyk Vermaak, 't welk de Ziel geniet, als zy iets gewaar wordt, 't welk Schoon, Goed, Bevallig, Geestig, Teder, Grootsch, en Verheeven is; De Ziel moet die Schoonheid voelen, moet 'er van aangedaan zyn; moet 'er haar vermaak uit haalen. God heeft ons zo gevormd, dat wy vatbaar zyn voor dat vermaak, of met andere woorden, dat wy Smaak kunnen hebben, als wy de vermogens onzer Zielen slegts behoorlyk aankweeken; En dit is van des te meer belang, omdat dit ons niet slegts verheft boven de Dieren, als welke niets van deze vermogens hebben, maar ook het stilft, het zuiverst, en duurzaamst genoeg, buiten de Zedelyke Deugd, verschaft. Gezelligheid aankweekt, alle woeste driften, Overdaad, Vrekheid, Staatzugt verbant, en ons eerst regt tot Menschen maakt.

Leer dan, Myn Heer, onze Landgenooten zig hier op uit te leggen, leer hen denken, wys hen nae eenen *Craufas*, *Pere Andra*, *Huiche'on*, *Diderot*, *Montesquieu*, beweeg hen om die Schryvers te lezen, en zy zullen met smaak en oordeel zelve ordonneeren, dat zy nu van onkundige *Artisten* afhangen, zy zullen tevens beschaafd zo wel als ryk worden, en oneindig meer vermaak van hunne kostbaare uitgaven hebben. Ik ben enz.